

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QIMMATBAHO QOG'OZLAR BOZORI HOZIRGI HOLATI

Nurmanov Sherzod Xudjayarovich

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
universiteti Iqtisodiyot va buxgalteriya hisobi kafedrasi assistenti
+998 93-355-47-30*

Eshimova Gulandom Botir qizi

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
universiteti Iqtisodiyot fakulteti talabasi*

Annotasiya: *Maqolada mamalakatimizda investitsiya muhiti va unga moliya bozирining ta'siri bo'yicha dunyoning yetakchi olimlari fikrlari o'rganilgan. Shuningdek, mamalakatimizda moliya bozирining joriy holati tahlil qilingan. Jumladan, aksiyalar bozori korporativ obligasiyalar bozирining hududlar kesimida harakati statistik ma'lumotlar asosida tahlili amalga oshirilgan. Mamlakatimizda investitsiya muhitida moliya bozирining ijobiy o'rnini ochib berish bo'yicha asoslantirilgan xulosa va takliflar ishlab chiqilgan hamda mamlakatimizda qo'llash bo'yicha tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *Investitsiya muhiti, moliya bozori, aksiya, obligasiya, aksiyadorlik jamiyati, qimmatli qog'oz.*

Аннотация: *В статье рассмотрены мнения ведущих ученых мира об инвестиционной среде в нашей стране и влиянии на нее финансового рынка. Также проанализировано современное состояние финансового рынка в нашей стране. Обоснованы выводы и предложения по выявлению развитой положительной роли финансового рынка в инвестиционной среде нашей страны и даны рекомендации для внедрения в нашей стране.*

Ключевые слова: *Инвестиционная среда, финансовый рынок, акция, облигация, акционерное общество, акция.*

Abstract: *The article examines the opinions of the world's leading scientists on the investment environment in our country and the influence of the financial market on it. Also, the current state of the financial market in our country was analyzed. In particular, the analysis of the movement of the stock market and the corporate bond market in the regions was carried out based on statistical data. Reasoned conclusions and suggestions on revealing the positive role of the financial market in the investment environment in our country have been developed and recommendations for implementation in our country have been made.*

Key words: *Investment environment, financial market, stock, bond, joint-stock company, stock.*

Kirish. *Jahon tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, mamlakatlarning iqtisodiy jihatdan taraqqiy etish darajasi hamda aholi jon boshiga to'g'ri keladigan milliy daromadning*

yuqoriligi bilan bog'liq eng muhim ko'rsatkichlar, jumladan, (fond bozorida muomalada bo'lgan qimmatli qog'ozlar turlarining ko'pligi va likvidlikning yuqoriligi, aksiyadorlik jamiyat (AJ)larida yuqori dividend siyosati, birja savdo tizimlarining takomillashganligi) fond bozorining yuqori darajada rivojlanganligi, xususan, qimmatli qog'ozlar bozori kapitalizatsiyasining yalpi ichki mahsulot (YAIM) hajmiga nisbatan ulushining yuqoriligi bilan izohlanadi. «Fond bozori savdo aylanmasi YAIM hajmiga nisbatan xorijiy mamlakatlardan Gonkongda 1200 foizni, Singapurda 188 foizni, AQSHda 149 foizni, YAponiyada 127 foizni, Malayziyada 112 foizni, Janubiy Koreyada 87 foizni, Xitoyda 46 foizni, Rossiyada 34 foizni, Qozog'istonda 22 foizni, Turkiyada 19 foizni, global ko'rsatkich esa 93 foizni tashkil etadi»[1]. Jahon mamlakatlarida fond bozorlari turli darajada rivojlangan bo'lib, makroiqtisodiy rejalar ishlab chiqish va yirik investitsion loyihalarni moliyalashtirishda, jumladan, xorijiy kapital oqimlari va aholi jamg'arma mablag'larini fond bozori orqali jalb qilishda muhim vositalardan biri bo'lib qolmoqda.

Tahlil va natijalar muhokamasi. Mamlakatning kompleks rivojlanishini ta'minlash va investitsion muhit jozibadorligini oshirish bo'yicha ilmiy izlanishlarni olib borishda, eng avvalo, mamlakat va uning hududlari salohiyatini tadqiq qilish, ularni baholash, ta'sir ko'rsatadigan omillarni tasniflash, o'zaro bog'liqlik kasb etgan jihatlarni iqtisodiy matematik va ekonometrik usullar orqali ochib berish, ta'kidlanganidek, mazkur tadqiqotning vazifalaridan hisoblanadi. Buning uchun esa, rivojlangan mamlakatlarda qo'llanilgan va yuqori natijalar keltirgan tajribalarni tahlil etish, muvaffaqiyatga olib kelgan usul va uslublar, omillarni O'zbekiston va uning hududlari miqyosida tatbiq etish bo'yicha ilmiy uslubiy hamda nazariy-amaliy taklif, tavsiyalarni ishlab chiqish muhimdir. Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanganlik holatini ifodalovchi asosiy ko'rsatkich, uning investitsion jozibadorligi hisoblanadi. Iqtisodiyotga kiritilayotgan investitsiyalar miqdori, uning dinamikasi mamlakatdagi iqtisodiy o'sish sur'atlarini belgilovchi asosiy omil sifatida investitsiya resurslari manbalarini shakllantirish va uning barqarorligini hududiy rivojlanishning muhim tarkibiy qismi sifatida e'tirof etish mumkin. Investitsiyalar hudud rivojlanishidagi asosiy omil sifatida qaralishini inobatga olganda, hududlarda investitsion muhitni shakllantirish, investitsion jozibadorlikni oshirishda samarali marketing strategiyalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasida asosan aksiya va obligatsiyalar bo'yicha tajriba mavjud bo'lib, ushbu emissiyaviy qimmatli qog'ozlarning iqtisodiyotning faoliyat sektorlaridagi miqdori bo'yicha quyidagi jadvalda ma'lumotlar aks ettirilgan.

Aksiyalar bo'yicha emitentlar soni va chiqarilgan qimmatli qog'ozlarning hajmi to'g'risidagi ma'lumot (2021 yil 1 iyul holatiga)

O'zbekiston Respublikasida aksiyalar (qimmatli qog'ozlar)ning sohalar bo'yicha taqsimoti.

1-jadval.

№	Iqtisodiy faoliyat sohasi	Aksiyadorlik	Chiqarilishlar hajm	Aksiya (dona)
---	---------------------------	--------------	---------------------	---------------

		jamiyatlar soni	(mlrd dollar)	
	Jami	600	143 157,07	12 496 885,36
1	Sanoat	150	68 023,47	2 710 809,34
2	Qishloq xo'jaligi	198	6 313,21	3 122 892,07
3	Xizmatlar	173	19 902,11	191 362,78
4	Shu jumladan, moliya sektori	79	48 918,28	6 471 821,19

1-jadvaldan kuzatishimiz mumkinki 2021 yilning iyun holatiga 600 ta aksiyadorlik jamiyatlari tomonidan chiqarilgan jami 143,15 trln. so'm miqdordagi 12,49 trln. dona aksiyalar hisobi yuritilmoqda. Aksiyalarning umumiy portfelidagi ulushlar: davlat - 82,3 foiz, xo'jalik boshqaruvi organlari - 4,2 foiz, boshqa aksiyadorlar - 7,6 foiz, joylashtirish jarayonidagi aksiyalar - 5,9 foizni tashkil etadi. Xo'jalik boshqaruvi organlarining 205 ta aksiyadorlik jamiyati ustav fondidagi ulushlari 5,93 trln. so'mni tashkil etdi. Hisobot davrida xo'jalik boshqaruvi organlari aktivlarining hajmi 90,3 mlrd. so'mga oshdi

So'nggi yillarda aksiyadorlik jamiyatlari tomonidan korporativ obligatsiyalar amaliyotga asosan iqtisodiyotning moliyaviy sektorida qo'llanilib kelinmoqda. Navbatdagi jadvaldan «Qimmatli qog'ozlar markaziy depozitariysi» davlat korxonasi hisobi yuritilayotgan korporativ obligatsiyalar soni va tarmoqlar bo'yicha ulushni ko'rish mumkin(2-jadval).

Korporativ obligatsiyalar, emitentlar soni va chiqarilgan qimmatli qog'ozlarning hajmi to'g'risidagi ma'lumot (2021 yil 1 iyul holatiga).

O'zbekiston Respublikasida chiqarilgan qimmatli qog'ozlarning hajmi to'g'risidagi ma'lumot

2-jadval

Korporativ obligatsiyalar					
No	Emitentlar	Chiqarilishlar (mlrd.so'm)	hajmi	Obligatsiyalar (mln.dona)	soni
	Banklar	155,18		0,25	
	Boshqa emitentlar	428,13		0,091	
1	O'zavtosanoat AK	50,0		0,05	
2	Boshqa mas'uliyati cheklangan jamiyatlar	378,13		0,045	
Jami		583,30		0,341	

Korporativ obligatsiyalar bo'yicha umumiy hajmning 26,6 foiz, jami sonining esa 73,3 foiz tijorat banklari hisobida to'g'ri kelyapti. Korporativ obligatsiyalar emissiyasi umumiy hajmining 8,5 foizi, jami sonining esa 14,6 foizi real sektorning faol ishtirokchisi sifatida "O'zavtosanoat" AKga to'g'ri kelmoqda. Boshqa mas'uliyati cheklangan jamiyatlarga korporativ obligatsiyalar emissiyasi umumiy hajmining 64,8 foiz, jami sonining esa 13,2 foizga to'g'ri keladi.

Qimmatli qog'ozlarning emissiya risolasi — emitent va u chiqaradigan qimmatli qog'ozlar to'g'risidagi ma'lumotlarni, shuningdek investorning qimmatli qog'ozlar

olish to'g'risidagi qaroriga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan boshqa axborotni aks ettiruvchi hujjatlar hisoblanadi.

Markazlarda asosiy bilimlar va innovatsiyalarning to'plangani, ishlab chiqarish kuchlarining qulay joylashuvi, yuqori infrastruktura ob'ektlarining mavjudligi aksariyat holda ushbu hududlarda investitsiyalar oqimining ham yuqori bo'lishligini ta'minlaydi. Va aksincha, ijtimoiy-iqtisodiy qashshoq va ekologik jihatdan nobop hududlarda ijtimoiy keskinlikning kuchayishi, har xil turdagi jinoyatlarning avj olishi, diniy va hatto siyosiy to'qnashuvlarning yuz berishi kuzatiladi. Aksariyat sarmoyadorlar esa bunday hududlarga investitsiya yo'naltirishga tavakkal qilmaydilar. Ushbu salbiy holatlarning yuzaga kelishini bartaraf etish, ularning oldini olish uchun davlat tomonidan mintaqaviy-hududiy siyosat olib boriladi.

Xulosa va takliflar. Mamlakatimiz bozor iqtisodiyotiga asoslangan demokratik huquqiy davlat qurishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan ekan, bunda moliya bozorlari muhim o'rin tutadi. Moliya bozorlarining iqtisodiyotda tutgan o'rnini oshirish bevosita ularning faoliyatini erkinlashtirishni, unda bozor qonuniyatlarining amal qilishini va unga ta'sir etuvchi omillarni mukammal o'rganishni talab qiladi. Shu sababli, tanlangan mavzu birinchidan, siyosiy, iqtisodiy va huquqiy jihatdan murakkabligi bo'lsa, ikkinchidan, respublikada amalga oshirilayotgan ko'pdan-ko'p yangi muammolar bilan chambarchas bog'liqligi, uchinchidan xilma-xil statistik ma'lumotlarni tahlil qilib ilmiy xulosalar chiqarishni talab qilishidir.

O'zbekistonda investitsiya muhitini takomillashtirishni quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirish maqsadga muvofiqdir: so'mning qadrini ko'tarish; islohotlarning bosqichma-bosqich amalga oshirilishini hisobga olgan holda soliq tizimini ilmiy asoslangan holda takomillashtirish; ma'muriy buyruqbozlik holatlariga chek qo'yish; O'zbekistondagi aktsiyadorlik jamiyatlarining aktsiyasini nufuzini va uning likvidligini oshirish, xorijiy investorlarni ularga jalb eta bilish, qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish.

Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish sharoitida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish ko'lamini yanada kengaytirish maqsadida tijorat banklari o'rtasida qimmatli qog'ozlar bilan bog'liq investitsion operatsiyalar ko'lamini oshirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mardiyevna, S. G., & Abdusamatovich, J. J. (2022). SANOAT 4.0 KONSEPSIYASI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI RISKLAR. *Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions (Germany)*, 712-721.
2. Пардаева, О. М., & Жавманов, Ж. А. (2023). СНИЖЕНИЕ УРОВНЯ БЕЗРАБОТИЦЫ ПУТЕМ ВОВЛЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ НА САМОЗАНЯТОСТЬ. *ПЕДАГОГ*, 6(4), 568-574.

3. Жавманов, Ж. А., & Уралов, Б. М. (2023). Методология оценки и измерения бедности населения. *Pedagog*, 6(11), 237-246.
4. Abdusamatovich, J. J. (2023). THE POPULATION WISHES FOR POVERTY REDUCTION AND EMPLOYMENT. *JOURNAL OF ECONOMICS AND BUSINESS MANAGEMENT*, 6(5), 26-38.
5. Жавманов, Ж. А., Хотамов, А. А. У., & Амонов, С. Т. У. (2023). ПЕРСПЕКТИВЫ ИЗВЕДЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ ОТ БЕДНОСТИ. *JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN*, 6(5), 193-203.
6. Жавманов, Ж. А., & Муродкулов, Ж. Х. (2023). ФАКТОРЫ БЕДНОСТИ В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ. *PEDAGOG*, 6(11), 247-254.
7. Жавманов, Ж. А. (2023). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КРИТЕРИЕВ БЕДНОСТИ. *JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN*, 6(5), 306-318.
8. Kozimbek G'anjon o'g, M., & Abdusamatovich, J. J. (2023). KAMBAG'ALLIKNI BARTARAF ETISHNING HORIJYIY TAJRIBALARI VA UN DAN MAMLAKATIMIZDA FOYDALANISH IMKONIYATLARI. *JOURNAL OF VETERINARY SCIENCE*, 6(5), 1-11.
9. Erkin o'g, D. S. M., & Abdusamatovich, J. J. (2023). KAMBAG'ALIKNI BARTARAF ETISH BO'YICHA ERISHILGAN NATIJALAR. *JOURNAL OF VETERINARY SCIENCE*, 6(5), 12-19.
10. Васлидинов, Б. В., Саламов, И., & Нурманов, Ш. Х. (2023). МЕВА-САБЗАВОТЧИЛИК КЛАСТЕРЛАРИДА САБЗАВОТ ЕТИШТИРИШ ВА УЛАРНИ РЕНТАБЕЛЛИК ДАРАЖАСИНИ ОШИРИШ. *Научный Фокус*, 1(7), 687-699.
11. Саламов, И., & Нурманов, Ш. Х. (2023). НЕРАВНОЦЕННОСТЬ В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ И ПУТИ ЕЕ УСТРАНЕНИЯ. *Научный Фокус*, 1(7), 796-801.
12. Xujayarovich, N. S. (2023). INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR PROCESSING OF KARAKUL PELTS AND THEIR ECONOMICAL EFFICIENCY. *Journal of Advanced Scientific Research (ISSN: 0976-9595)*, 3(3).
13. Khojayarovich, N. S. (2023). THE ROLE OF SCIENCE IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY. *Journal of Advanced Scientific Research (ISSN: 0976-9595)*, 3(3).
14. Khojayarovich, N. S. (2023). VALUES DISPARITY IN THE AGRO-INDUSTRY COMPLEX AND WAYS OF ITS ELIMINATION. *Journal of Advanced Scientific Research (ISSN: 0976-9595)*, 3(3).
15. Egamovich, T. A., & Khojayarovich, N. S. (2022). INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR PROCESSING OF KARAKUL PELTS AND THEIR ECONOMICAL EFFICIENCY. *Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities*, 2(1.1 Economical sciences).
16. Иштурдиев, Х. А. (2023). Совершенствование учета финансовых результатов в агрокластере. *Научный Фокус*, 1(7), 700-708.

17. Murodovich, G. R., & Hassan, I. (2023). IMPROVEMENT OF ACCOUNTING AND AUDIT OF FINANCIAL RESULTS IN BUSINESS ENTITIES. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(4), 1586-1592.
18. Uralov, B., & Ishturdiyev, H. (2023). O 'zbekistonda hududlar kesimida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish holati.
19. Yuldashev, S., & Ishturdiyev, H. (2023). Qishloq xo 'jalik korxonalarida xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini takomillashtirish masalalari.
20. Гайбуллаев, Р. М., & Иштурдиев, Х. (2023). ХЎЖАЛИК ЮРИТИШ СУБЪЕКТЛАРИДА МОЛИЯВИЙ НАТИЖАЛАР ҲИСОБИ ВА АУДИТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. *World of Science*, 6(4), 345-351.
21. Salamov, I., Jonibekov, F., Kazakova, Z., & Nazarova, M. (2022). The Role of Investments in Ensuring the Economic Stability of Livestock and Prospective Opportunities. *INTERNATIONAL JOURNAL OF BIOLOGICAL ENGINEERING AND AGRICULTURE*, 1(3), 1-4.
22. Salamov, I., Kazakova, Z. S., Nazarova, M. S., & Jonibekov, F. B. (2022). Prospects for digitalization of order tables in infrastructure development in agriculture of the republic of uzbekistan.
23. Саламов, И., Жонибеков, Ф. Б., Казакова, З. С., & Назарова, М. Ш. (2022). САМАРҚАНД ВИЛОЯТИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ТАРМОҚЛАРИДА ИННАВАЦИЯ ВА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ ИСТИҚБОЛДАГИ ИМКОНИАТЛАРИ. *Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions (Germany)*, 482-485.
24. Rasul o'g'li, U. A., & Ibrohim, S. (2023). KLASTERLARDA SABZAVOT YETISHTIRISH, TASHISH, QAYTA ISHLASH, SOTISH JARAYONLARIDA MENEJMENTI. *JOURNAL OF ECONOMICS AND BUSINESS MANAGEMENT*, 6(5), 39-46.
25. Саламов, И. (1991). Рентабельность производства овощей и основные резервы её повышения (на материалах Самаркандской области).
26. Maxmudovich, U. B., Baxtiyorovich, B. M. Z., & Ikrom o'g'li, A. H. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOTNI AMALGA OSHIRISHNING MOLIYAVIY IQTISODIY MEKANIZMLARI. *JOURNAL OF ECONOMICS AND BUSINESS MANAGEMENT*, 7(1), 52-62.
27. Uralov, B., & Ishturdiyev, H. (2023). O 'zbekistonda hududlar kesimida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish holati.
28. Ilyos, A., & Uralov, B. Investment Strategy as a Factor of Innovation in Uzbekistan. *JournalNX*, 453-456.